

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Тенденції інформатизації та комп'ютеризації суспільства обумовлюють зміну вимог до фахівців та забезпечення якості освітніх послуг, які їм надаються в навчальних закладах. В сучасних умовах розвитку суспільства зростає значення освіти, в глобалізованому світі отримання престижної, високооплачуваної роботи неможливо без володіння новітніми навичками, фаховими знаннями, професійними компетенціями. Без розвитку системи освіти неможливе забезпечення гідного рівня життя громадян країни.

Спеціалісти Світового банку відмічають, що економічне зростання автоматично не призводить до такого ж зростання зайнятості, але, тим не менш, створення робочих місць відіграє ключову роль в досягненні цілей ліквідації бідності і прискореного забезпечення добробуту для всіх на стабільній основі. Для бідних і соціально незахищених робочі місця є основним засобом позбавлення від бідності [1, с. 16]. Таким чином освіта виступає чинником забезпечення гідного рівня оплати праці та гарантії стабільної зайнятості. Однак наявність освіти як такої ще не гарантує постійної зайнятості та високої заробітної плати. Знання та навички повинні відповідати вимогам часу та постійно оновлюватися.

Тривалість навчання є важливим індикатором суспільного розвитку, який дозволяє порівнювати системи освіти різних держав та використовується як показник для міжнародних співставлень. Як зазначається в останній Доповіді про людський розвиток, якість навчання демонструє вражаючий прогрес. У 1990 р. середня тривалість навчання для дорослого населення в усьому світі становила 5,8 року; до 2017 р. вона збільшилася до 8,4. Так що сьогоднішні діти шкільного віку можуть очікувати, що пробудуть в школі на 3,4 року більше, ніж їх однолітки в 1990 р. [2, с. 10]. В усьому світові збільшується не тільки тривалість навчання, але і його якість, впроваджуються нові форми методи та технології навчання, адекватні швидким технологічним та суспільним змінам.

Аналіз світових тенденцій зайнятості свідчить, що нові технології перетворюють набір навичок, необхідних для роботи. Знижується попит на менш кваліфікованих працівників, функції яких можна передоручити машинам. У той же час зростає попит на розвинені когнітивні навички, соціально-поведінкові навички, а також на поєднання навичок, які спричиняють здатність до адаптації. Ця тенденція, вже очевидна в розвинених країнах, починає проявлятися і в деяких країнах, що

розвиваються [3, с. 6]. Отже, щоб освітній потенціал, отриманий під час навчання, перетворився в засіб здобуття конкурентних переваг на ринку праці та став чинником забезпечення високого рівня доходу, потрібне його постійне оновлення та розвиток протягом всього періоду трудової діяльності.

Практика розвинених країн показує, що без здійснення інвестицій в освіту неможливий розвиток економіки та отримання країною конкурентних переваг на світових ринках. Рівень державного фінансування системи освіти є відображенням державної політики із розвитку людського потенціалу. На рис. 1, рис. 2 представлено динаміку державних видатків України на освіту у відсотках до загальних видатків та до ВВП відповідно (побудовано на основі даних Державної служби статистики України [4]).

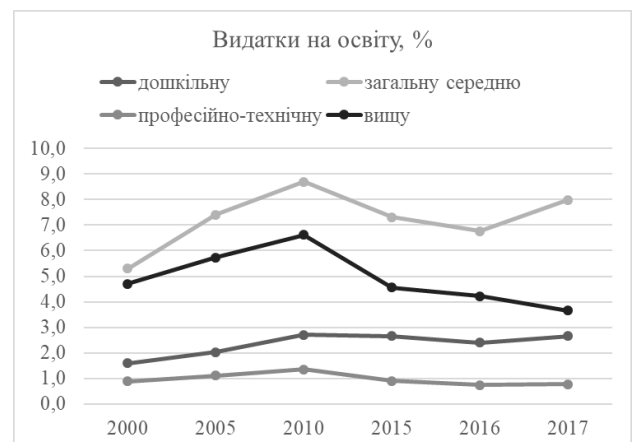

Рис. 1. Видатки на освіту, у % до загальних видатків

Рис. 2. Видатки на освіту, у % до ВВП

Як видно з рис. 1-2, рівень державного фінансування освіти в Україні є вкрай низьким відповідно до вимог сучасного інформаційного суспільства, особливо це стосується вищої освіти, рівень фінансування якої знижується протягом останніх років і є суттєвим чинником зменшення вітчизняного науково-технічного та людського потенціалу. Окрім цього, існують інші проблеми розвитку системи освіти в Україні, а саме:

1) відстороненість освітніх установ одна від іншої і зосередження їх на здобутті власних конкурентних переваг на ринку освітніх послуг та вирішенні своїх особистих завдань;

2) невідповідність напрямків наукових досліджень, що проводяться науковими установами, та програмам підготовки майбутніх фахівців;

3) зниження доступності освіти за рахунок підвищення вартості освітніх послуг та падіння рівня життя населення країни;

4) диспропорції на ринку праці внаслідок невідповідності попиту на робочу силу з боку роботодавців та пропозиції зі сторони спеціалістів на фахом, спеціальностями та рівнем підготовки;

5) дискретний характер освіти, виключення з освітньої системи на тривалий час, а іноді назавжди, великої кількості спеціалістів, які вже отримали певні знання та навички;

6) неефективні механізми державного фінансування системи освіти, спрямованість коштів на утримання навчальних закладів, а не на покращення результатів освіти, відсутність прозорості при встановленні вартості контракту.

Тому Україні в складних умовах глобалізації суспільства та відповідних технологічних зрушеннях в усіх секторах суспільного виробництва необхідно зосередити увагу на підвищенні якості системи освіти в цілому та наданні освітніх послуг зокрема.

По-перше, необхідно збільшити інвестиції в освітній потенціал населення країни. Це стосується всіх видів освіти (дошкільної, середньої, професійно-технічної, вищої та післядипломної). При нестачі державного фінансування особливої актуальності набуває створення дієвого механізму залучення коштів з інших джерел. Досвід розвинених країн свідчить про те, що на рівні з приватним інвестуванням у навчання, є значні перспективи у довгостроковому кредитуванні підприємствами та банківськими установами здобуття освіти.

По-друге, для розвитку системи недержавного фінансування освіти повинна бути розроблена відповідна нормативно-правова база, яка дозволить оптимально розподілити витрати та вигоди освіти між кредиторами та одержувачами коштів, надасть можливість специфікувати права власності на отримані освітні послуги та результати освіти.

По-третє, це державне стимулювання навчання протягом життя шляхом введення податкових пільг, а також часткового відшкодування вартості навчання з боку держави, що сприятиме підвищенню мотивації здобувати другу іншу освіту

та підвищувати кваліфікацію протягом всієї трудової діяльності.

По-четверте, країна має підтримувати розвиток сучасних систем комунікації та зв'язку, зокрема високошвидкісного інтернету, що є необхідною передумовою ефективного функціонування сільового бізнесу та забезпечення роботи з віддаленим доступом, оскільки така форма організації діяльності не лише створює нові робочі місця, але й дозволяє залишити в країні висококваліфікований персонал, який може, не покидаючи свою державу, отримувати заробітну плату світового рівня.

По-п'яте, необхідна реалізація дієвого механізму зменшення нерівності та несправедливості в оплаті праці, особливо на державних підприємствах, коли необґрунтовано завищений рівень оплати праці окремих посадових осіб залежить не від кваліфікації, знань, отриманих навичок, рівня освіти, результатів роботи тощо, а встановлюється завдяки родинним чи корупційним зв'язкам, а тому не мотивує таку посадову особу на розвиток спроможностей, ефективну діяльність чи трудові досягнення.

По-шосте, потрібна реалізація дієвих заходів з ефективною соціальною політикою, яка повинна бути спрямована на створення робочих місць та забезпечення зайнятості, а не лише на надання соціальної допомоги, коли відсутність контролю щодо напрямків надання та використання державних виплат стимулює зловживання, махінації та неформальну зайнятість у тіньовому секторі.

По-сьоме, потребує окремої уваги система пенсійного забезпечення, а саме введення порогових значень для державних пенсій, що зменшитиме навантаження державного пенсійного фонду та дозволить забезпечити необхідний рівень пенсійного забезпечення для соціально незахищених верств населення, а також впровадження системи чіткого та прозорого нарахування пенсій за весь період трудової діяльності, що підвищить мотивацію осіб до офіційного працевлаштування.

Реалізація вищенаведених пропозицій, на наш погляд, сприятиме розвитку не лише системи освіти в Україні, але й стимулюватиме діяльність ринку праці, формальну зайнятість протягом всієї трудової діяльності та дозволить зменшити певним чином трудову міграцію й розмір тіньового сектору економіки.

Список літератури

1. Всемирный банк. Годовой отчет. – 2015. - 67 с. [Електронний ресурс]. Доступно: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDS/P/IB/2015/10/01/090224b083119c07/1_0/Rendered/PDF/WorId0Bank0annual0report02015.pdf. Дата звернення: 22.03.2019.

2. Индексы и индикаторы человеческого развития: Обновленные статистические данные 2018 [Електронний ресурс]. Доступно: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update_ru.pdf. Дата звернення: 22.03.2019.

3. Доклад о мировом развитии 2019: Изменение характера труда / Всемирный банк [Электронный ресурс]. Доступно: <http://documents.worldbank.org/curated/en/469061544801350816/pdf/WDR-2019-RUSSIAN.pdf>. Дата звернення: 22.03.2019.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. Доступно: <http://www.ukrstat.gov.ua/> Дата звернення: 22.03.2019.